

KISBARNAKI FARKAS FERENC ÉS A RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ LEVÉLTÁRI DOKUMENTUMOK*

Az utóbbi hónapokban heves indulatokat váltott ki egy egykori tábornok, kisbarnaki Farkas Ferenc vezérezredes (1892–1980) rehabilitálásának kérdése. Az ügygel kapcsolatban a sajtóban és az elektronikus médiában számos igazság, féligazság és téves állítás jelent meg, illetve hangzott el. Írásomban a levéltárakban található adatok alapján szeretném bemutatni, mi áll róla a korbeli dokumentumokban, hogyan vélekedtek felőle kortársai, személyes és politikai ellenfelei, végül, miként ír ön maga saját tevékenységéről, cselekedeteiről.

A név helyes írása

Mindenekelőtt nevének írását kell tisztáznunk. Az írott sajtóban ugyanis vezetéknévét szinte kivétel nélkül kettős névként „Kisbarnaki Farkas”-ként emlegették, sőt volt, hogy – talán a rövidség kedvéért – egyszerűen „Kisbarnaki”-nak nevezték. Farkas Ferenc dunántúli nemesi famíliából származott. A család 1510-től számított nemességét és a kisbarnaki¹ nemesi előnév jogos használatát a Magyar Országos Levéltár 1936-ban igazolta, és ettől kezdve hivatalosan a vitéz nemes kisbarnaki Farkas Ferenc nevet használta.²

Katonai pályafutás 1943-ig

Farkas Ferenc Kismarton szabad királyi város főjegyzője, majd rendőrkapitánya öt gyermeke közül harmadikként látta meg a napvilágot 1892-ben. A négy polgári elvégzése után az Eszterházy-alapítvány segítségével 1906-ban felvételt nyert a soproni honvéd főreáliskolába. A főreál elvégzése után az ambiciózus fiatalember magánszorgalomból érettségi vizsgát tett, mielőtt a Ludovika Akadémián folytatta volna katonai tanulmányait.³

A Ludovikán „két sáv, két gombos” volt, azaz jeles előmenetelű. Tanárai „igen derék, törekvő akadémikusként” jellemezték.⁴ 1912. augusztus 18-án avatták hadnaggyá a soproni 18. honvéd gyalogezredhez.

Az első világháború kezdetén lépett elő főhadnaggyá. Ezredével század-, zászlóaljparancsnokként, majd ezred segédtisztaként végigharcolta a világháborút. Megfordult az orosz, a román, az olasz fronton. 1917. június 1-jével századossá nevezték ki. Az összeomlás az osztrák–magyar haderő nyugati hadszíntérré küldött „expedíciós seregtesténél”

* A Hadtörténeti Intézet és Múzeumban a katonai rehabilitációról 2006. december 13-án rendezett konferencián elhangzott előadás szerkesztett, jegyzetekkel kiegészített változata.

¹ Kisbarnak = Barnakpuszta település Veszprém/Zala vármegyében.

² Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: HL) Katonai anyakönyvi lapok (a továbbiakban: AKVI); HL Personália, Farkas Ferenc önéletrajz (a továbbiakban: Önéletrajz).

³ Önéletrajz; HL Ludovika Akadémia, felvételi kérelmek 1909–1912.

⁴ HL Ludovika 1911/1912 III. B. osztálykönyv.

Verdun alatt érte. Innen tért haza ezredével Sopronba. A háború alatt kétszer sebesült meg, és két „kardos” kitüntetést szerzett.⁵

A Tanácsköztársaság idején a Teleki-féle bécsi Antibolsevista Comitével és Lehár Antal csoportjával tartotta a kapcsolatot. Ezért Szombathelyen letartóztatták, és bíróság elé akarták állítani, de közben megbukott a Tanácsköztársaság, így kiszabadult.

1919 és 1921 között a szombathelyi katonai parancsnokságon teljesített szolgálatot. Itt kapcsolódott be az 1919 után újjáéledő magyar cserkészmozgalomba.⁶ Katonai tevékenysége mellett nyolc évig irányította a szombathelyi cserkészkerület munkáját. 1928-ban a Magyar Cserkész Szövetség elnökségének tagja, majd a szövetség társelnöke lett. Több hazai és nemzetközi táborozáson vett részt. Közeli ismeretségbe került külföldi és hazai cserkészvezetőkkel, így a Magyar Cserkészszövetség vezetőjével, gróf Teleki Pállal.⁷

Kiváló minősítése alapján Farkas Ferenc 1921-ben felvételt nyert a legrangosabb magyar katonai tanintézetbe, a vezérkari tiszteket képző Hadiakadémiára, amelynek sikeres elvégzése után átkerült a vezérkari tisztek állománycsoportjába. Továbbra is Szombathelyen szolgált, most már vezérkari beosztásban.

1928-ban világháborús érdemei alapján felvételt nyert a Vitézi Rendbe. Ugyanebben az évben, a vezérkari törzstiszti sikeres vizsga letétele után őrnaggyá léptették elő és felhelyezték Budapestre a HM Kiképzési csoport állományába. 1930-ban a Hadiakadémia vagy ahogy akkor leplezési célból mondták, a Tiszti Szabályzatismertető Tanfolyam harcászati tanára lett.⁸

1933-ban Gödöllőn rendezték meg a cserkészek IV. Világjamboree-ját. A rendezvény megszervezésével Farkas Ferencet bízták meg. A nemzetközi tábor, amelyen 30 000 cserkész, ebből 15 000 külföldi vett részt, hatalmas szervezői és erkölcsi sikert hozott a magyar cserkészre számára. A főszervező munkáját Lord Baden Powell külön oklevéllel és az Ezüst Farkas Rend adományozásával ismerte el. A Magyar Cserkészszövetség Fehér Szarvas Renddel tüntette ki. A magyar állam pedig a Magyar Érdemrend tisztí keresztjével honorálta az országnak is dicsőséget hozó teljesítményt.⁹ Ugyanebben az évben vezérkari alezredessé léptették elő.

1935-ben felállították Honvédelmi Minisztérium 1/d. osztályát. Az osztály ügyköre a HM és a társmisztériumok között felmerülő szervezési kérdések elvi és gyakorlati elintézése volt. Az osztály vezetésével Farkas Ferenc alezredest bízták meg. 1936. november 1-jével ezredessé léptették elő és az Országos Levéltár igazolása alapján a „kisbarnaki” előnevet is viselhette. Szolgálatából adódóan a magyar közélet számos vezető személyiségével ismerkedhetett meg.

⁵ Önéletrajz; HL I. világháborús tiszti kitüntetési javaslatok; Vitézek Albuma.

⁶ A cserkészmozgalom 1907-ben lord Robert Baden-Powell alapította, amelyből már az első világháború előtt világméretű ifjúsági mozgalom lett. Alapvető célja az ifjúság testi, lelki és szellemi nevelése, hogy tagjai felnőtte válva a társadalom hasznos, cselekvőképes részévé váljanak. Magyarországon a cserkészmozgalom az 1910-es években kezdte meg hódítását. A Magyar Cserkészszövetség 1912-ben alakult meg. A szövetség, miután a Tanácsköztársaság alatt betiltották, 1919 szeptemberében alakult újjá. A Trianon utáni években a cserkészmozgalom, mint a haderőn kívüli kiképzés és a hazafias nevelés egyik lehetséges eszköze a honvédelmi tárca szemében különösen felértékelődött.

⁷ Szakály Sándor: Mikor lett kisbarnaki Farkas Ferenc főcserkész? *Magyar Nemzet*, 1989. jan. 10.; Önéletrajz.

⁸ HL AKVI 426/1892.

⁹ HL AKVI 426/1892; Önéletrajz.

Az 1938-as év igen jelenetős volt kisbarnaki Farkas Ferenc életében. Mint az 1933-as jamboree és az 1936-os budapesti Grand Prix megszervezésében tapasztalatokkal rendelkező szervezési szakembert megbízták a Budapesten rendezendő Eucharisztikus Kongresszus rendezvényeinek lebonyolításával. Feladatát a legnagyobb sikerrel oldotta meg, amelyért mind a Szentszék, mind a kormányzó, mind a kormány legmagasabb elismerését fejezte ki. A pápai Pius Rend mellett a Magyar Érdemrend Középkeresztjével tüntették ki. A kitüntetési javaslat indoklása így hangzott: „A honvédelmi minisztérium osztályvezetői állásának csorbítatlan ellátása mellett ½ évig minden szabadidejét a XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus forgalmi és anyagi természetű kérdéseinek megszervezésére fordította. Tökéletesen megszervezte a lakás, élelmezés, egészségügy, irányítás, belforgalom, szállítás és tömegmozgatás kérdéseit. Ennek köszönhető a kongresszusra összegyűlt több százezres tömegmozgatások zökkenőmentes, fegyelmezett, és minden incidens nélküli lebonyolítása.”¹⁰

Jó szervezőképessége és beosztásából adódó átfogó ismeretei miatt Imrédy Béla miniszterelnöki államtitkárnak akarta meghívni kormányába, amit Farkas Ferenc nem fogadott el.¹¹

Mivel a Legfelső Honvédelmi Tanács¹² felállításával a HM 1/d. osztályának létjogosultsága megszűnt, kisbarnaki Farkas Ferencet 1938. augusztus 1-jével a Ludovika Akadémia Szombathelyi Ferenc távozásával megürült parancsnoki helyére nevezték ki. A szokásos négy helyett öt évet töltött a Ludovikán. Parancsnokságának idejére esett a M. Kir. Honvédség hivatalos visszatérése az általános védkötelezettségre, ami nagyarányú mennyiségi és minőségi fejlesztéssel járt együtt. Ez megmutatkozott a tisztképzésben is. A nagyobb létszámú évfolyamok mellett új fegyvernemek, újabb fegyverek oktatását is be kellett vezetni, emellett gyorsítani kellett a kiképzés ütemét. Parancsnoksága idején kétszer fordult elő, hogy egy évben két évfolyamot is avattak. Mindezeket a feladatokat is sikerrel oldotta meg az 1940. szeptember 1-jével tábornokká kinevezett kisbarnaki Farkas Ferenc.

A Ludovika parancsnoki teendőinek ellátása mellett Teleki Pál halála után átvette a Magyar Cserkészszövetség vezetését is. Mint főcserkész 1943. augusztus 10-vel kinevezték az Országos Közoktatási Tanács tagjává.¹³

1942. február 1-jén altábornaggyá léptették elő, így rangviszonyánál fogva hadtestparancsnoki kinevezésre is sorra került, de a Ludovika parancsnoksága alóli felmentése csak az 1943-as tanév végével történt meg. Új beosztásként szóba került a Legfelső Honvédelmi Tanács vezértitkári beosztása, amelynek feladata a különböző minisztériumok tevékenységének összehangolása az ország minél jobb hadrafoghatósága érdekében. Tehát ez inkább politikai állás volt. Végül kívánsága szerint katonai vonalra került, és a debreceni VI. hadtest parancsnokává nevezték ki 1943. augusztus 21-ével.¹⁴

¹⁰ HL Honvédelmi Minisztérium 1938. eln. 8.e. oszt. Farkas Ferenc.

¹¹ Önéletrajz; HL Tanulmányok, visszaemlékezések gyűjteménye (a továbbiakban: Tgy) 3778 Farkas Ferenc: Vázlatok a Tatár-hágó visszanéz c. könyvhöz.

¹² Legfelső Honvédelmi Tanács: a legmagasabb szintű honvédelmi és országmozgósítási politikai döntéshozó testület. Elnöke a kormányfő, tagjai a külügy-, belügy- és pénzügyminiszter, a tárgyalás anyagában érdekelt miniszter, valamint a hagyományos katonai vezetés: a honvédelmi miniszter, a vezérkar főnöke és a honvédség főparancsnoka. Tevékenysége 1928 és 1938 között titokban folyt, majd az ország fegyverkezési egyenjogúsításával nyíltá vált. Működésének megszervezésére létrehozta egy vezértitkárságot, amelynek vezetője egy vezérkari törzstiszt vagy tábornok volt. A vezértitkárság feladatát korábban ellátó HM 1/d. osztályt megszüntették.

¹³ HL AKVI 426/1892.

¹⁴ HL Tgy. 3778.; Önéletrajz; HL AKVI 426/1892.

1943-ig a mindvégig kiváló minősítésű kisbarnaki Farkas Ferenc szép, de hagyományosnak mondható katonai karriert futott be. Ambíciózus egyénisége, beosztásai, a cserkészzetben betöltött funkciója és közszereplései révén sokkal társadalmi és politikai kapcsolattal rendelkező Magyarországon és külföldön, mint legtöbb tábornoktársa. Neve is jóval ismertebb volt civil körökben, mint más tábornokoké. Horthy megbízott benne, örömet fejezte ki, hogy „az ő területén, Kenderesen” Farkas Ferenc lett a hadtestparancsnok, az általa nem kedvelt Beregfy (Berger) Károly után.¹⁵ A közvélemény mint Teleki Pál közvetlen munkatársát, a magyar cserkészzet vezetőjét inkább anglofilnek, mint túlzottan németbarátnak tartotta.

1944. március 19.

Magyarország 1944. március 19-i német megszállása a debreceni hadtest parancsnokként teljesen váratlanul és felkészületlenül érte. Minthogy a németek a Tisza vonala mentén kettévágták az országot, Budapesttel mind a személyi, mind a távirati, mind a telefonösszeköttetés megszakadt. A debreceni repülőteret egy német ejtőernyős különítmény szállta meg, amelynek zsidóellenes atrocitásait a hadtest parancsnoka erőteljes karhatalmi fellépéssel fékezte meg. A hírzárlat miatt abban hiszemben, hogy a kormányzó és a kormány a németek foglya, kisbarnaki Farkas Ferenc elrendelte csapatai mozgósítását. Felvette a kapcsolatot az erdélyi IX. hadtest rangidős parancsnokával, dálnoki Veress Lajos altábornaggyal, akivel március 26-án Nagyváradon megállapodtak, hogy „ha az ország érdeke megköveteli” felveszik a kapcsolatot a Kárpátok felé közeledő Vörös Hadsereggel és evvel együtt fordulnak a „magyar nemzeti érdekeket megsértő németek ellen”. Farkas Ferenc Veress altábornagy utasítására átvette a parancsnokságot az 1. magyar hadsereg Kárpátalján gyülekező mozgósított részei felett is. Március 28-án azonban a németek feloldották a Tisza-zárat, az összeköttetés helyreállt Budapesttel. Kiderült, hogy a kormányzó megegyezett a német megszállókkal. „Így Farkas szemében megszűnt az az ok, ami miatt az előző nap még megvolt benne az a készség arra, hogy a németekkel szembeszálljon.” Pár nap múlva a vezérkar főnöke tábornoki értekezletet tartott, ahol nyílt megrovásban részesítette azokat a tábornokokat, „akik az elmúlt zavaros napokban meggondolatlanságokra akarták magukat ragadtatni”.¹⁶

A VI. hadtestparancsnoksággal a fronton

1944. április 8–10-én Farkas Ferenc utasítást kapott a debreceni VI. hadtestparancsnokság mozgósítására és arra, hogy a parancsnokság lépjen a Kárpátok előterébe felvont 1. magyar hadsereg-parancsnokság alárendeltségébe. Kisbarnaki Farkas Ferenc személyére nézve április 15-én jelentkezett az 1. hadsereg parancsnokánál, akitől azt a parancsot kapta, hogy kierkező törzsével vegye át a hadsereg déli szárnyán álló seregtestek (1. és 2. hegyi dandár, a visszavonulóban lévő 201. megszálló hadosztály, valamint a fel-

¹⁵ Farkas Ferenc visszaemlékezése az 1943. 10. 28-i kormányzói fogadásra HL Tgy. 3778.

¹⁶ HL Personália Farkas Ferenc, Farkas Ferenc 1945. novemberi levele Vörös János honvédelmi miniszterhez (a továbbiakban: 1945-ös levél); HL Tgy. 3778.; Budapest Főváros Levéltára Budapesti Büntető Törvényszék B-18164/1949 Farkas Ferenc pere (a továbbiakban: Farkas-per) Simonffy-Tóth Ernő vallomása, dálnoki Veress Lajos vallomása.

vonuló 25. és 27. hadosztályok) feletti parancsnokságot. Az áprilisi előrenyomulás kisebb csatározásai után a VI. hadtestparancsnokság frontszakasza meglehetősen csendes volt. Ez többek között annak is volt köszönhető, hogy megállapodásra jutott az ukrán nemzeti partizánokkal (UPA), amely szerint egymást nem támadják, és közösen küzdenek a szovjet partizánok és csapatok ellen.¹⁷ Farkas altábornagynak annál több súrlódása volt a hadseregearcokkal, Beregfy vezérezredessel, akivel eszmei és személyi ellentétben állt.¹⁸ „Minden ilyen súrlódásról kimerítő jelentést küldött Miklós Béla vezérezredesnek, a kormányzó akkori szárnysegédének azt remélve, hogy a szárnysegéd útján közte és a kormányzó között a kapcsolat a távolság ellenére is megmarad.”¹⁹

Úgy látszik, a kapcsolat valóban nem szakadt meg, mert július 11-én a kormányzó a vezérkar főnöke útján, tehát a szolgálati út megkerülésével Budapestre rendelte, amit Beregfy vezérezredes rendkívül rossz néven vett. A kormányzói kihallgatáson Horthy közölte kisbarnaki Farkas altábornaggyal, hogy nincs megalégedve a németbarát Sztójay-kormányval, ezért elhatározta, hogy egy „becsületes katonakormányt” alakít Lakatos Géza vezérezredes vezetésével. Farkas Ferencet a kultuszminiszteri tárca vezetésére kérte fel. „Jó Ludovika-parancsnok voltál és jó főcserkész, így kiválóan alkalmas vagy kultuszminiszternek” – indokolta a kormányzó elhatározását. Farkas Ferenc megköszönve a kitüntetett bizalmat, de tekintettel a várható szovjet offenzívára, kérte, hogy a kormányzó tekintsen el ettől a megbízatástól. Horthy azonban nem akart engedni, de ahhoz hozzájárult, hogy az ügyek átadása és csapataitól való elbúcsúzás céljából visszatérjen a frontra. Hazarendelése táviratban történik majd.

Mivel a megbeszélés titkos volt, amelyről Beregfy nem tudhatott, Farkas Ferenc azt jelentette a hadseregearcoknak, hogy a kormányzó az ezeréves határokat közvetlenül védő VI. hadtest helyzetéről kért jelentést. Beregfy vezérezredes ezt természetesen nem hitte el, úgy vélte, hogy a megbeszélések ellene irányultak.

A harctéri események azonban keresztülhúzták a kormányzói elképzelést. A várt szovjet támadás július 13-án megindult, és a VII. hadtestnél áttörte az 1. magyar hadsereg arcvonalát. A németek Beregfy vezérezredes leváltását követelték. Mint rangidős tábornoknak, Farkas altábornagynak kellett ideiglenesen átvennie az 1. hadsereg vezetését, és parancsot kapott arra, hogy Beregfyt azonnal küldje Budapestre. A későbbi események jobb megértése céljából most adjuk át a szót egy pillanatra Farkas Ferencnek: „Annak ellenére, hogy a parancsot a lehető legtapintatosabban és alázattal hajtottam végre, kétség nem fért hozzá, hogy Beregfy ebben az összeomlott helyzetben szívesen megfojtott volna.

Amikor jelentettem a hadsereg vezetésének átvételét, megjegyeztem, hogy a jó Isten ne adja, hogy én valaha is Beregfyvel fölé- és alárendeltségi helyzetbe kerüljek, mire Vörös János azonnal megnyugtatót, hogy ilyesmi már nem lesz lehetséges, mert Beregfy befejezte pályafutását. Vörös János azonban tévedett.”²⁰

¹⁷ Hadteste hadtájerületeinek biztosítására a lakossággal szemben tett intézkedéseiről és az ukrán nemzeti partizánokkal történt megegyezésről lásd bővebben *Farkas Ferenc: A Tatár-hágó visszanéz.* Buenos Aires, 1952. 54–62. o., HL Tgy. 3777.

¹⁸ 1945-ös levél; Farkas-per Lakatos Géza és Simmfy-Tóth Ernő vallomása.

¹⁹ Farkas-per Simmfy-Tóth Ernő vallomása.

²⁰ HL Tgy. 3778.

Kisbarnaki Farkas Ferencnek jó szervezőképességével sikerült az áttörés okozta pánikon úrrá lennie. Ezt többek között avval érte el, hogy az érvényben lévő szolgálati szabályzat alapján fegyvert használtatott a pánikszerűen visszaözlönkök ellen, mielőtt ezek a még harcoló csapatokat is magukkal rántották volna.²¹ A menekülők felfogására záróosztásokat állított fel. Az arcvonalat visszavette a Kárpátok gerincére, a Tatár-hágó megtartásával lehetővé tette, hogy a Delatyn–Körösmező útvonalon visszavonulók, mintegy 192 km hosszú – főleg gépkocsizó vonatból álló – oszlopa akadálytalanul átkeljen a hágón, miközben biztosította a Tatár-hágó védő VI. hadtest ellátását is.²²

Teljesítményéért a Magyar Érdemrend hadidíszítményes csillaggal díszített közepkereszjét adományozták neki.²³

A szép kitüntetés sem tudta azonban feledtetni csalódottságát, amikor annak ellenére, hogy soron volt a hadseregpárancsnoki kinevezésre, és úgy érezte, hogy ki is érdemelte azt, nem őt, hanem dálnoki Miklós Béla vezérezredest, a kormányzó korábbi főhadsegédét nevezték ki az 1. magyar hadsereg parancsnokává.²⁴

Románia háborúból való kiugrása után átmenetileg hadműveleti szünet állt be az 1. hadsereg, így a VI. hadtest arcvonalán. Ezt a viszonylagos fegyvernugvást kihasználva a kormányzó és dálnoki Veress Lajos kérésére kisbarnaki Farkas Ferenc lehetővé tette, hogy báró Atzél Ede és társai a VI. hadtest arcvonalán szeptember 16-án átlépjék a frontot abból a célból, hogy puhatolózzanak, szovjet részről milyen fogadtatásban részesülne egy esetleges magyar fegyverszüneti küldöttség. A csoport a szovjet válasszal szintén itt tért vissza. Ezzel megtörtént a fegyverszüneti tárgyalások első gyakorlati lépése.²⁵

1944. október

Október 12-én délelőtt kisbarnaki Farkas altábornagy parancsot kapott a Fővezérségtől, hogy Budapest védelmének előkészítésére egy vezérkari tiszt és egy segédtsiszt kíséretében azonnal induljon a fővárosba, és tegye meg az intézkedéseket a VI. hadtest csapatainak kivonására. A vezérkar főnöke telefonon külön közölte, hogy feladata Budapest védelme és a nagy hídfő megszervezése lesz. Farkas Ferenc október 13-án indult gépkocsin Villányi Endre vk. alezredest és Pottyondy Gusztáv százados segédtsiszt kíséretében Budapestre. Visszaemlékezése szerint, bár dálnoki Miklós Béla, az 1. hadsereg parancsnoka tudta, hogy fegyverszünet készül, búcsúzáskor nem szólt erről egy szót sem.

²¹ Szolgálati Szabályzat a M. Kir. Honvédség számára A-32 (1931.) 529–530. o.: VI. hadicikk (1) Gyávaság büntetett követi el az a honvédegyén B) aki ellenségeskedés alkalmával személyes veszélytől való félelmében magát elrejtőzéssel, megfutamodással, fegyvernek, lőszernek elhányásával, színleléssel vagy más módon szolgálatának kötelességszerű teljesítése alól kivonni törekszik... (2) Agyonlövással végrehajtandó halál a büntetése ... b) az 1. bekezdés b) alpontja esetében annak, aki a cselekményt előnyomulás, támadás, harc vagy visszavonulás alatt követte el és cselekményéből hátrány származott.

²² *Farkas Ferenc: A Tatár-hágó visszanéz.* HL Tgy. 3777.

²³ *Honvédelmi Közlöny*, 49/1944.

²⁴ HL Tgy. 3778.

²⁵ 1945-ös levél; Farkas-per Simonffy-Tóth Ernő vallomása, dálnoki Veress Lajos vallomása. Dálnoki Veress vezérezredest szerint az erdélyi származású Atzél Edét, akit személyesen is ismert, azért küldte kisbarnaki Farkashoz, mert Erdélyben az ő csapataival szemben nem szovjetek, hanem románok álltak.

Budapestre érve, október 14-én délelőtt felkereste a vezérkart, ahol a vezérkar főnökének távollétében nem tudtak érdemleges felvilágosítás adni a budapesti hídfővel kapcsolatban. Az I. hadtestparancsnokságon is csak a védőállás kijelölt vonalát ismerhette meg, és megtudta, hogy a hídfő egyes részein munkaszolgálatos századok dolgoznak.

Farkas altábornagy visszaemlékezése szerint még aznap délben fogadta a kormányzó, aki közölte vele, hogy a németek a háborút elvesztették, ezért fegyverszünetet kért az oroszoktól. Ezt másnap 11-kor jelenti be a koronatanácson, ahol a Lakatos-kormány lemondásával számol. Kérte Farkas Ferencet, hogy vegye át a hídfő parancsnokságát, ott minél több erőt gyűjtsön össze, és másnap, október 15-én délelőtt 11-kor jelenjen meg nála.²⁶

Délután 18 h-ra Vattay altábornagy főhadsegéd kérte a Várba, ahol Ambrózy Gyula kabinetfőnök társaságában a „Főméltóságú Úr” nevében közölte, hogy számolnak a Lakatos-kormány lemondásával, ebben az esetben a kormányzó kisbarnaki Farkas Ferencet kívánja egy új kormány megalakításával megbízni, ezért másnap 11-kor jelenjen meg a kormányzóságon. Farkas vonakodására kijelentették, hogy ez a kormányzó kifejezett kívánsága, mire ő vállalta a feladatot. Arra a kérdésére, hogy milyen kormányról lenne szó, kik lennének a kormány tagjai, a kormányzó megbízottai nem tudtak választ adni.²⁷

Bár az volt az érzése, hogy a dolog nincsen rendesen megszervezve és bizonyos kapcsolódás folyik, hiszen a kormányzó a déli kihallgatáson még egy szóval sem említette az esetleges felkérést, másnap, október 15-én kisbarnaki Farkas Ferenc altábornagy megjelent a kormányzóságon, ahol az ismert körülmények közt lefolyt a koronatanács ülése, amelyen az újjáalakult Lakatos-kormány vállalta a további ügyvezetést. Így Farkas altábornagra mint miniszterelnökre nem volt szükség. Vörös Jánossal hagyta el a Királyi Várat, majd visszatért a Ludovika Akadémián berendezett törzsszállására, ahol kezdtek gyülekezni a VI. hadtest törzsének gépkocsin beérkezett részei. A hadtest vasúti szállítással érkező csapatai azonban általa ismeretlen helyen tartózkodtak.²⁸

Ilyen körülmények között hangzott el a kormányzói proklamáció anélkül, hogy legalább azok a tiszték, akiknek a kiugrás végrehajtásában fontos szerepet szántak, pontos tájékoztatást kaptak volna, és anélkül, hogy a fegyverszünet biztosítására Budapestre rendelt csapatok megérkeztek volna.

Farkas Ferenc tehát október 15-én nem lapított, mint egy riportban elhangzott, hanem – mint a M. Kir. Honvédség sok ezer tisztje és tábornoka – felkészületlenül, csapataitól elszakítva csak legszűkebb törzse körében, megzavarodottan szemlélte a rohanó eseményeket.

Az ezután következő eseményeket az utókor 60 év távlatából a történések hátterének és a következmények ismeretében már egyértelműen értékelheti. Hiszen már röviddel a háború után nyilvánvalóvá vált, milyen törvénytelen úton történt a nyilasok hatalomátvétele. Azonban a kormányzói proklamáció, majd a vezérkar főnökének a harc további folytatására felszólító szövege után a következő napokban az alábbi közleményeket olvashatta az újságokban a teljesen megzavarodott, vezetés nélkül maradt tisztikar.

„A magyar nemzethez intézet október 15-i kiáltványomat ezennel semmisnek nyilvánítom, és megismétlem a magyar vezérkar főnökének a csapatokhoz intézett parancsát,

²⁶ HL Tgy. 3778.

²⁷ HL Tgy. 3778.; Farkas-per Vattay Antal vallomása, Ambrózy Gyula vallomása

²⁸ HL Tgy. 3778.

amely a harc elszánt folytatását rendelte el. A súlyos hadi helyzet megköveteli, hogy a honvéd hadsereg dicsőséges hírnevéhez méltóan védje hazáját. A jó isten vezérelje a honvédséget és Magyarországot a jobb jövő útjára. Horthy Miklós²⁹

„A magyar törvényhozás két háza Nagyméltóságú Elnökéhez!

A magyar országgyűlésnek kormányzói üdvözetemet!

A magyar történelem súlyos és nehéz órájában ezennel kinyilatkoztatom azt az elhatározásomat, hogy a hadvezetés eredményes folytatása és a nemzet belső egysége és összefogása érdekében kormányzói tisztemről lemondok. Egyidejűleg Szálasi Ferencet a nemzeti összefogás kormányának megalakításával megbízom. Horthy³⁰

A hatalomra került nyilas vezetés kisbarnaki Farkas Ferencet a kormányzó hívének tartotta. Az új honvédelmi miniszter – Farkas régi eszmei és elvi ellensége – Beregfy Károly bizalmatlanul kezelte. Megvonták hídfőparancsnoki megbízatását, vezérkari főnökét letartóztatták, törzsét szétszórták, a VI. hadtestparancsnokságot feloszlatták.³¹ Farkas Ferenc megalázottnak érezte magát. Katonai karrierjének válsága mellett súlyos egyéni gyász érte. Megtudta, hogy fia, ifj. kisbarnaki Farkas Ferenc páncélos hadnagy 1944. október 8-án a szentesi hídfőben hősi halált halt.

Elhelyezési kormánybiztosság

Korabeli dokumentum eddig nem került elő arról, hogy önként jelentkezett-e szolgáltatételre az új honvédelmi miniszternél, vagy az új hatalomnak volt-e szüksége szervező képességére. Tény, hogy 1944. október 23-án kisbarnaki Farkas Ferenc altábornagyot a 3722/1944 M. E. rendelettel országos elhelyezési kormánybiztossá nevezték ki. Ez az állás tulajdonképpen a Lakatos-kormány alatt felállított kiürítési kormánybiztosi pozíció átnevezése volt.³² Feladata, hogy a vezérkar főnöke által megállapított hadművelleti kiürítés általános irányelveinek figyelembevételével elkészítse a tervek a kiürítés esetén eltávozó közhivatalok, közérdekű intézmények, személyek és az elszállításra kerülő állatok elhelyezésére, kijelölje számukra a felvevőterületeket, gondoskodjék a kijelölt felvevő területeken a szükséges férőhelyekről és a szállítóeszközökről, a közszállítási (közellátási) szervek segítségével szervezze meg a felvevő területen elhelyezett személyek és állatok ellátását.³³

Tehát nem a kormánybiztos rendelte el a hadműveletek által veszélyeztetett intézmények, személyek, állatok kiürítését, hanem az illetékes minisztériumok döntésének lebonyolítását intézte. Ez a hivatalnoki feladat – akár önként jelentkezett, akár kötelezték rá – nem elégítette ki a nem rég még hadsereg-parancsnokságra vágyó kisbarnaki Farkas Fe-

²⁹ Horthy Miklós 1944. október 16-i kiáltványa. Megjelent a *Pesti Hírlap* 1944. október 18-i számában.

³⁰ Horthy Miklós 1944. október 16-i kiáltványa. Megjelent a *Pesti Hírlap* 1944. október 18-i számában; az október 17-i *Budapesti Közlöny*ben pedig megjelent a 3667/M. E. számú kormányrendelet, amelyben Szálasi kinevezett miniszterelnökként bejelentette, hogy a lemondott kormányzó hozzájárult ahhoz, hogy az államfői hatalom kérdésének törvényes rendezéséig a kormányzói jogkör is a kijelölt miniszterelnök gyakorolja.

³¹ 1945-ös levél; Farkas-per, Simonffy-Tóth Ernő vallomása.

³² *Budapesti Közlöny*, 1944. okt. 24.

³³ *Budapesti Közlöny*, 1944. szept. 8-i szám, 3210/1944 M. E. rendelet a hadművelleti kiürítés végrehajtása, valamint az ezzel kapcsolatos kérdések rendezése tárgyában.

rencet. Fia halála feletti megrendülésére hivatkozva szeretett volna felmentést kérni alóla, de Beregfy – legalábbis Farkas Ferenc állítása szerint – szabotázs és lefokozás említése mellett kötelezte a munkára, amit végül is elvállalt.³⁴ Későbbi visszaemlékezése szerint állását bajba jutott ismerősei segítése mellett arra akarta kihasználni, hogy a polgári lakosság felesleges kiürítését megakadályozza. Ezt erősíti meg Simonffy-Tóth Ernő vallomása, amely szerint 1944 novemberében Farkas Ferenc egy plakátot mutatott neki, amely Budapest polgári lakosságának kiürítéséről intézkedett Beregfy aláírással, s amelynek kiplakattírozását Farkas Ferenc tudatosan elszabotálta.³⁵ Akár így történt, akár nem, 1945. január 8-ával az országos elhelyezési kormánybiztos állása alól felmentették, és vezetői tartalékba helyezték.³⁶

Vezérezredesi kinevezés

1944. október 31-én a kormányzói jogkörrel ideiglenesen felhatalmazott m. kir. miniszterelnök, Szálasi Ferenc vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc altábornagyot 1944. november 1-jei ranggal vezérezredessé léptette elő. Ugyanezzel a rendelettel még 6 vezérezredest, 17 altábornagyot és 20 vezérőrnagyot neveztek ki.³⁷ Köztük volt az újvidéki razzia miatti felelősségre vonás elől Németországba szökött Feketeahalmi-Czeydner Ferenc és Grassy József, voltak közöttük olyanok, akik a nyilas hatalomátvételben játszott szerepükért kapták a rangot és olyanok is, akik renden és soron következtek az előléptetésre. Sajnos az előléptetések indoklását tartalmazó felterjesztés eddig még nem került elő, így nem tudjuk, hogy az előléptetettek közül ki melyik kategóriába tartozott.

Érdekes adalékkal szolgál Farkas Ferenc 1944. október 16. utáni magatartására a Magyar Fronttal kapcsolatban álló Simonffy-Tóth Ernő vallomása. Eszerint Simonffy-Tóth őrnagy felvetette, hogy március 19-i magatartása alapján próbálják meg megnyerni Farkas Ferencet a csírázó ellenállás katonai részének vezetésére. November 5. körül fel is keresték kisbarnaki Farkas Ferencet kérve, hogy álljon a katonai ellenállási mozgalom élére, ő azonban nem merte vállalni a feladatot.³⁸

³⁴ 1945-ös levélében arra hivatkozik, hogy a súlyos harcstéri helyzet miatt rendes szervezési munkáról már szó sem lehetett. Csupán egy rendelkezést adott ki, amelyben a központi szervek dunántúli elhelyezését biztosította. Ezt támasztja alá a Hadilevéltár kitelepítéséről szóló összefoglaló intézkedéssel kapcsolatban 1944. november 14-én kiadott intézkedés, amely szerint a levéltár a HM 5361/M. 1. a.-1944 számú rendeletére az Elhelyezési Kormánybiztosság által kijelölt Balatonfüred, Arács, Csopak felvevő területre települ ki. HL Hadilevéltár 896/kt-1994. Állítása szerint kiürítéssel, zsidó ügyekkel és Németországba való kitelepítéssel nem foglalkozott. Kádár Gábor és Vági Zoltán kutatásai szerint az elkobzott zsidó vagyont szállító „aranyvonatot” már a nyilas hatalomátvétel előtt Zircre irányították, ahová 1944. október 14-én érkezett meg. A nyilas hatalomátvétel után a BM XI. osztálya és annak vezetője, Toldy Árpád csendőr ezredes kapta meg a zsidóvagyon feletti ellenőrzés jogát. Az aranyvonat 1945. március 30-án Toldy Árpád parancsára hagyta el az országot. A Magyar Nemzeti Bank aranykészletét és az egyéb, az MNB-ben letétbe helyezett értékeket szállító vonat a Reményi-Schneller pénzügyminiszter és Hans Constantin Boden birodalmi gazdasági megbízott által 1945. január 15-án az MNB Németországba telepítéséről aláírt egyezmény alapján 1945. január 17-én indult Németországba. Mindkét esemény azután történt, hogy Faraks Ferencet felmentették az elhelyezési kormánybiztosi állás alól.

³⁵ Farkas-per, Simonffy-Tóth Ernő vallomása.

³⁶ HL AKVI 426/1892.

³⁷ HL 87.120/el. 8. e.-1944.

³⁸ Farkas-per, Simonffy-Tóth Ernő vallomása; 1945-ös levélében Farkas Ferenc is úgy emlékszik az esetre, hogy Kiss János előtt őt kérték fel a katonai ellenállás megszervezésére. Arra, hogy miért nem vállalta, nem tér ki.

1945 januárjában kezdődött a sopronkőhidai fegyházban az úgynevezett Horthy-klikk, azaz a kiugrási kísérletben részt vett tábornokok és törzstisztek (dálnoki Veress Lajos vezérezredes, Hardy Kálmán altábornagy, Kuthy László és Utassy Loránt ezredesek) pere a Vezérkar Főnökének bírósága³⁹ előtt. Mivel az egyik vádlott vezérezredes volt és a katonai perrendtartás szerint a katonai törvényszék két kijelölt – nem jogász – tagjának legalább olyan rendfokozatban kell lennie, mint a vádlottnak, Beregyfi mint a bíróság katonai elöljárója a törvényszék egyik tagjának kisbarnaki Farkas Ferenc vezérezredest jelölte ki. A bíróság elnöke a rangban idősebb Justy Emil vezérezredes lett. Kisbarnaki Farkas Ferenc a haditörvényszék tagjának tehát nem önként jelentkezett, nem is felkérték rá, hanem kirendelték.⁴⁰ Amikor a feladat alóli mentesítését kérte „a miniszter szokott szadista modorával, gúnyos örömmel utasította el, mondván: a szabályzat szerint két vezérezredes kell kirendelni és más nincs.”⁴¹ Későbbi állítása szerint bírósági tagként célja újabb tanúk megidézésével a tárgyalás elhúzása, mentő tanúk kérésével és a terhelő tanúk távoltartásával a tárgyalás befolyásolása volt.⁴²

Nem tudni, mennyi volt abban Farkas Ferenc szerepe, hogy a tárgyalásra tanúként megidézték a német fogságban lévő Vattay Antal főhadsegédet és Lázár Károly testőrtábornokot. Csak a tanúk megérkezése után, 1945. január 22-én kezdődött a tárgyalás, amelyet a tanúk kihallgatása után február 9-ig elnapoltak. A februári tárgyaláson valamennyi vádlott parancs teljesítésére hivatkozva tagadta bűnösségét, kivéve Hardy Kálmánt, aki ellen tárgyi bizonyíték volt.⁴³ Végül a február 13-ára virradó éjjel hozott ítéletben Hardy Kálmánt halálra ítélték, Veress Lajos 15 évet kapott, Utassyt és Kuthyt felmentették. Az ítélelhozatal után a bíróság kegyelmi tanácsá alakult át és Hardy Kálmán ítéletének 15 évi fegyházra való módosítását javasolta. Itt érvényesült igazán a mondás: aki időt nyer életet nyer. Az ítéletet felterjesztették az illetékes parancsnok, Beregyfi elé, de Hardy ügye a háború végéig nem emelkedett jogerőre. Másnap az erede-

³⁹ A Vezérkar Főnökének bíróságát az 1939. évi II. tc. alapján hozták létre, és háború idején az államellenes, azaz hűtlenségi bűncselekményekben való ítélkezésre volt hivatott. A nyilas uralom alatt Dominch Vilmos hadbíró őrmagy vezette. Ítéletei ellen fellebbezésnek helye nem volt, az ítéleteket a Vezérkar Főnöke hagyta jóvá, és ő gyakorolta a kegyelmezési jogot is. A nyilas hatalomátvétel után a bíróság kettős alárendeltségbe került. A tényleges honvédek ügyében továbbra is a Vezérkar Főnöke szerepelt mint illetékes parancsnok. A polgári egyének ügyében (ideértve a nyugdíjas honvédeket is) a nyilas Kovarcz Emil miniszter mellé beosztott tábornok, Syposs János vezérőrmagy gyakorolta az illetékes parancsnoki jogkört. A bíróság elnevezése is kétféle volt: egyrészt „m. kir. Vezérkar Főnökének bírósága III.”, másrészt „A nemzet totális mozgósításával és harcra állításával megbízott m. kir. tárca nélküli miniszter mellé beosztott tábornok bírósága.” (Később a nyilas uralom vége felé a bíróság elnevezése „m. kir. Honvéd Főparancsnokság Bírósága” névre változott.)

⁴⁰ 1945-ös levél; Vattay Antal szerint Farkas Ferenc a hadifogságban azt mondta neki, hogy a nyilasok avval presszionálták a hadbírósg elvállalására, hogy ellenkező esetben Aczél Edének a fronton való átcsempészéséért őt is a vádlottak padjára ültetik (Farkas-per, Vattay Antal vallomása). Azt, hogy az Aczél-ügy miatt a nyilasok le akarták tartóztatni, Farkas Ferenc is említi a Vörös Jánoshoz írt levélben (1945-ös levél).

⁴¹ 1945-ös levél.

⁴² 1945-ös levél; Farkas-per, Lakatos Géza vallomása.

⁴³ A tárgyi bizonyíték egy, a munkásságot általános sztrájkra felszólító levél volt, amelyet 1944. október 15-én Hardy közreműködésével Szakasits Árpád akart átjuttatni a Dunán Pestre, de a levelet Hardy vezérkari főnöke átadta a Gestaponak. Hardy ügyvédje tanácsára a nyilvánvalóan bizonyítható állításokat nem tagadta. Mint később belátta, ez helytelen taktika volt, mert politikai ügyekben általában a vádlott tagadása nem befolyásolja negatívabban a bíróságot, mint a beismerő vallomás. *Hardy Kálmán: Az Adriától Amerikáig. Kézirat.*

tileg tanúként megidézett Vattay Antal és Lázár Károly pere kezdődött ugyanazon összetételű bíróság előtt, amely Vattayt felmentette, Lázár ügyét pedig elkülönítette, de ítélet végül nem született.⁴⁴ Későbbi vallomások szerint Farkas Ferenc hallgatagon viselkedett, nem befolyásolta a tárgyalás menetét. A bíróság, amelynek tevékenységében törvényszéki tagként részt vett, végül négy felmentést, egy 15 éves fegyházra vonatkozó és egy halálos ítéletet hozott, amelyet kegyelemre terjesztett fel. Úgy látszik, hogy előljárói Farkas Ferenc bírósági tevékenységével nem voltak megelégedve, mert 1945. március 27-ével nyugdíjazták.⁴⁵ Ezzel befejeződött katonai pályafutása, de az ezt követő időkből is maradtak fenn reá vonatkozó levéltári források.

Nyugdíjasként 1945 márciusában elhagyta az országot és Németországban élő öccséhez költözött.

Lefokozás és az 1945-ös levél

Bár már nyugdíjas volt, nyugati kapcsolataira hivatkozva 1945. április 18-án mégis őt kérték fel a Németországba települt Honvédelmi Minisztérium részéről, hogy az amerikai csapatoknál jelentkezve tárgyaljon a honvédségnek a nyugati hatalmak előtti fegyverletételéről. A tárgyalások után ő maga kérte, hogy vigyék a többi magyar tábornochoz a normandiai Foucarville-i tábornoiki hadifogolytáborba.

Itt értesült róla, hogy Magyarországon mintegy 100 tisztársával együtt háborús bűnökkel vádolva az akkori honvédelmi miniszter, Vörös János közigazgatási úton lefokozta és kicsapta a honvédség kötelékéből.⁴⁶ Mivel a hazatérés gondolatával foglalkozott, levelet írt a honvédelmi miniszternek, amelyben tisztázni kívánta 1944. október 15. utáni tevékenységét. Levelét elküldte, amely meg is érkezett a címzetthez. Ő azonban végül is úgy döntött, hogy nem tér haza.

Emigrációban és a per

1946 tavaszán megkezdte a nyugaton – elsősorban a németországi menekülttáborokban – élő magyarok szervezését, akiknek hamarosan egyik szellemi vezetője lett. 1947 augusztusában a bajorországi Altöttingben egy rövid ideig fennálló nyugati magyar ellenkormány miniszterelnökének is megválasztották.⁴⁷ Az általa szervezett Magyar Szabadság Mozgalom, amelynek végső célja a hazatérés és a korábbi társadalmi rend visszaállítása volt, a nyugati hírszerző szervek támogatását is élvezte. Kisbarnaki Farkas Ferenc, mint a Nemzetek Antibolsevista Tömbjének társelnöke és katonai szárnyának vezetője, heves nemzetközi propagandát folytatott a Szovjetunió és az érdekszférájába tartozó „népi demokráciák” ellen.⁴⁸ Nevét nemcsak az emigráció, hanem egykori főcser-

⁴⁴ Hardy: i. m.; Almásy Pál: Soporkőhidai napló; 1945-ös levél.

⁴⁵ Önéletrajz.

⁴⁶ A kicsapásra a 667/1945. sz. M. E rendelet alapján került sor. *Honvédségi Közlöny*, 18/1945. okt. 1.

⁴⁷ Farkas Ferenc: Az altöttingi országgyűlés története 1947/49. Mikes Kiadó, München, 1969.

⁴⁸ Önéletrajz.

készként és az eucharisztikus kongresszus szervezőjeként a fennálló rendszer hazai ellenzéke is jól ismerte. Félő volt, hogy szervezkedése itthon is követőkre talál. Ezért a Néppügyészség meglehetősen későn – 1948 őszén – de annál nagyobb „sürgősséggel és fontossággal” elrendelte kisbarnaki Farkas Ferenc háborús tevékenysége ügyében a nyomozást.

A vizsgálatot végző rendőr hadnagy a HM Katonapolitikai Csoportfőnökségén is eljár az ügyben, de sajnálattal jelentette, hogy „terhelre és általában kifejtett fasiszta tevékenységére nézve nem sok adat van a birtokukban”. Jelentésében azt is megjegyezte, hogy a Főnökségen lévő iratokba betekintést nyerni nem engedték, arra hivatkozva, hogy az adatok még nyers, feldolgozatlan állapotban vannak. Azt azonban látta, hogy „a birtokukban van egy terjedelmes levél, amelyet terhel 1945-ben vagy 1946-ban írt saját kezűleg, és ezen kívül még különböző adatok vannak birtokukban”, amelyet nem hajlandók vele közölni.⁴⁹

Itt a kisbarnaki Farkas Ferenc által Vörös János honvédelmi miniszternek írt levélről van szó, amelyben 1944-es tevékenysége mentő körülményeit sorolja fel. Így e fontos enyhítő bizonyíték hiányában, jobbára a sopronkőhidai tárgyalás vádlottjai és néhány, a VI. hadtestparancsnoksághoz beosztott tiszt vallomása alapján, a vádlott távollétében indult meg az eljárás. A peranyaghoz a néppügyész kérésére több, a Magyar Szabadság Mozgalommal kapcsolatos cikket is csatoltak, amelyekkel az ügyész „terheltnek a felszabadulás utáni hazaáruló tevékenységét kívánta bizonyítani, valamint terhelte megrögzötten fasiszta beállítottságát, amik nyomatékos súlyosbító körülményként mérlegelendők a büntetés kiszabásánál”.

Az ügyész az 1949. február 5-én benyújtott vádiratában azzal vádolta kisbarnaki Farkas Ferencet hogy:

- a nyilas hatalomátvétel után érintkezésbe lépett Beregfy nyilas honvédelmi miniszterrel, és felajánlotta neki szolgálatait;
- október 24-én elfogadta az elhelyezési kormánybiztosi állást és ezzel a magyar nemzeti vagyon jelentős részét német kézre juttatta;
- érdemei elismeréseként 1944. november 1-jén vezérezredessé léptették elő;
- 1945 január–februárban tagja volt annak a bíróságnak, amely Sopronkőhidán a kormányzó proklamációját elősegítő személyek felett ítélt, s többek között Hardy Kálmánt halálra, dálnoki Veress Lajost 15 évi fegyházra és Kuthy Lászlót lefokozásra ítélte.

A vádirat szerint a terhelte ezen cselekményeivel a nyilas hatalomnak segítséget nyújtott a hatalom megtartásához, ezenkívül a nyilas közigazgatásban életét fenyegető kényszerű szükség nélkül vezető állást vállalt.⁵⁰

A Budapesti Büntetőtörvényszék 1950. március 30-án hozott ítéletében valamennyi vádpontban bűnösnek mondta ki, és távollétében életfogytiglani szabadságvesztésre ítélte

⁴⁹ Farkas-per, Márkus László r. hdgy. jelentése 1948. nov. 27.

⁵⁰ Farkas-per, vádirat, a népbíráskodásról szóló 81/1945. M. E. rendelet 11.§. háborús bűnös az (1) ... (4.) aki vezető jellegű cselekményével a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtott a hatalom megszerzésére irányuló lázadáshoz, vagy aki e hatalom megszerzése után kapott kinevezés alapján a nyilas kormányzatban, közigazgatásban vagy honvédelem keretében életét fenyegető kényszerű szükség nélkül vezető állást vállalt (vezető állás alatt miniszteri, államtitkári, főispáni, főpolgármesteri, hadseregparancsnoki, hadtestparancsnoki vagy hasonló fontosságú állást kell érteni). Evvel gyakorlatilag háborús bűnösnek lehetett vádolni mindenkit, aki 1944. október 15. után állásban volt, tekintet nélkül arra, hogy tevékenysége során követett-e el törvényellenes, az ország érdekében sértő dolgokat, vagy sem.

kisbarnaki Farkas Ferencet, anélkül, hogy az első három vádpontban foglaltakkal kapcsolatban a közlönyökben megjelent rendelkezéseken kívül egyéb körülményt megvizsgáltak volna. A negyedik vádpont esetében az egykori vádlottak vallomására alapozták az ítéletet, ám kisbarnaki Farkas Ferencnek a haditörvényszék tagjául való kirendelése körülményeit nem kutatták. Érdekes módon sem az ominózus bírósági tanács elnöke, Justy Emil vezér- ezredes, sem a Kiss Jánosékat halálra ítéelő bírósági tanács elnöke, Vargyassy Gyula altábornagy ellen, akik az emigrációban nem folytattak politikai tevékenységet, nem indítottak népbírósági eljárást. Evvel szemben kisbarnaki Farkas Ferenc ítéletében a bíróság hangsúlyozta, hogy „a vádlott még a veszített háború után sem ébredt tudtára nemzetrontó tevékenységének, és nyugaton továbbra is a magyar dolgozó nép ellen dolgozik, és annak ne- héz munkával és önmegtágadással elért eredményeit, a demokratikus Népköztársaságot kívánja magatartásával további fejlődésében gátolni és megsemmisíteni.”⁵¹

A fentiekből úgy tűnik, hogy Farkas Ferencet nemcsak az 1944 októbere utáni cselekedeteiért akarták elítélni, hanem politikai okokból szerették volna elsősorban a hazai közvélemény előtt háborús bűnösneként diszkvalifikálni.

A magyar titkosszolgálatok lejárato akciói

Ezzel azonban még mindig nem ér véget a kisbarnaki Farkas Ferencre vonatkozó levéltári dokumentumok sora. 1955-ben, amikor a nyugati magyar emigrációt megosztó politikai viták⁵² kezdtek nyugvópontonra jutni, és Farkas Ferenc tekintélye ismét növekedni kezdett, hirtelen előkerült a Vörös Jánoshoz 1945-ben írt levél. A magyar titkosszolgálatoknál felmerült az ötlet, hogy egy Külügyminisztérium nevében írandó levélben közlik vele, hogy az 1945-ös írásában foglaltak bizonyítják, hogy 1944-ben is a haza érdekében cselekedett, és kéri, jöjjön haza, hogy tisztázhassa magát az őt ért vádak alól. Az elképzelés az volt, ha hazajön, megteszik a szükséges intézkedéseket. Ha nem jön haza, és nem teszi közzé az emigráns lapokban a Magyar Külügyminisztérium megkeresését, akkor ők teszik ezt meg, hogy lejárassák a nyugati magyarság és a vele együttműködő külföldi antikommunista szervezetek előtt.

Erre a műveletre végül – talán az 1956-os események miatt – nem került sor. 1958-ban azonban kisbarnaki Farkas Ferenc lejáratoása céljából egy módosított akciót indítottak el. Az eredeti 1945-ös levél fotómásolatait egy 1956-os emigráns nevében Londonban feladták különböző magyar emigránsszervezetek és az ezeket támogató külföldi szervek címére, azzal a kísérőszöveggel, hogy az eredeti levél, amelyben Farkas Ferenc arról ír, hogy hajlandó lett volna együttműködni a Vörös Hadsereggel, a Hadtörténelmi Levéltárból került elő az 1956-os események alatt. A levél főleg nyilas és szélsőjobboldali körökben felháborodást keltett, az emigrációs sajtóban polemizálást indított el, de különösebb hatást nem ért el.⁵³

Kisbarnaki Farkas Ferencet József főherceg halála után, 1962-ben az emigrációban működő Vitézi Rend főkapitányává választották ugyan, de az emigrációval foglalkozó magyar titkosszolgálatok figyelme már a fiatalabb generáció felé fordult, így a 60-as évek végétől már nem bővültek a reá vonatkozó akták a magyar levéltárakban.

⁵¹ Farkas-per ítélet.

⁵² *Farkas Ferenc*: Válaszom egy évek óta tartó hajszára. HL Personalia Gömbös Ernő.

⁵³ ÁBTL Farkas Ferenc.

Attila Bonhardt

FERENC KISBARNAKI FARKAS AND THE AVAILABLE
ARCHIVAL SOURCES

Summary

The issue of the military rehabilitation of the late General Ferenc Kisbarnaki Farkas (1892-1980) led to hot debates in Hungary during the past few months. Based on the accessible archival sources, the author introduces Ferenc Kisbarnaki Farkas, as reflected by various documents, such as the opinions of his contemporaries, his personal and political enemies; as well as his own comments on his activity.

Ferenc Kisbarnaki Farkas fought in the First World War, later served in the Ministry of Defence, commanded the Royal Hungarian “*Ludovika*” Military College, and he also took an active part in the Hungarian scouting movement alongside Pál Teleki, giving evidence of his outstanding organising skills. As a close colleague of Pál Teleki, and the head of Hungarian scouting, the public considered him more of an Anglophile than a person with expressly pro-German feelings. The Hungarian Nazis that came to power in October 1944, treated him distrustfully as the supporter of Regent Miklós Horthy, and did not let him join the fighting troops of the Royal Hungarian Army. On 23 October 1944, he was appointed the government commissioner for national placement. He asked to be released from that position, but Minister of Defence Károly Beregfy declined his request.

On 31 October 1944, Prime Minister (and interim head of state) Ferenc Szálasi promoted Lieutenant General Ferenc Kisbarnaki Farkas to the rank of general. In January 1945, he was ordered to be a member of the military court in the case of the so-called “Horthy clique”, i.e. the generals and officers (General Lajos Veress von Dálnok, Lieutenant General Kálmán Hardy, Colonel László Kuthy and Colonel Loránt Utassy) that took part in the attempt to break away from the German alliance. It seems that his superiors were not satisfied with his judicial activity, as he was discharged from the army with the date of 27 March 1945. As a retired general, he left the country in March 1945 and moved to his younger brother in Germany.

In spite of the above, the People’s Prosecution ordered an investigation into the wartime activity of Ferenc Kisbarnaki Farkas. Although this took place relatively late, in the autumn of 1948, it was labelled “urgent and important.” On 30 March 1950, the Criminal Court of Budapest returned a verdict of guilty, and sentenced Kisbarnaki Farkas to life imprisonment in his absence on the plea that he assisted the Hungarian Nazis in retaining the power and that he accepted a leading position in the public administration under the Hungarian Nazis, without having been threatened to be killed.

On the strength of the documents, it seems that it was not only Ferenc Kisbarnaki Farkas’s activities in late 1944–early 1945 that led to his sentence. He was also meant to be discredited in the opinion of the Hungarian public for political reasons, primarily owing to his organisational work among the Hungarian emigrants in the West after 1945. Specifically, in August 1947, Ferenc Kisbarnaki Farkas became prime minister of the short-lived Hungarian government-in-exile in Altöttingen, Bavaria. Furthermore, as the co-president and military leader of the International Anti-Bolshevik Block, he pursued violent propaganda against the Soviet Union and the “people’s democracies” in the Soviet sphere of interest.

Attila Bonhardt

FERENC KISBARNAKI FARKAS ET LES DOCUMENTS
D'ARCHIVES DISPONIBLES

Résumé

Ces derniers mois, la question de la réhabilitation militaire de l'ancien général et colonel général Ferenc Kisbarnaki Farkas (1892–1980) a suscité de vifs débats en Hongrie. Sur la base de documents d'archives, l'étude présente ce qui est écrit sur ce personnage dans les documents d'époque, ce que pensaient de lui ses contemporains, ses adversaires personnels et politiques et pour finir, comment il écrit lui-même sur ses propres actes et son activité.

Combattant de la Première Guerre mondiale, excellent organisateur au Ministère de la Défense, puis à la tête de l'Académie militaire Ludovika et parallèlement aussi dans le mouvement scout auprès de Pál Teleki dont il était un collaborateur proche, Ferenc Kisbarnaki Farkas était plutôt considéré à l'époque comme anglophile et non pas excessivement germanophile. Comme il était partisan du gouverneur, les croix fléchées arrivées au pouvoir en octobre 1944 ne lui faisaient pas confiance et ne l'ont pas laissé rejoindre les troupes qui combattaient au front. Le 23 octobre 1944, il a été nommé haut-commissaire national au cantonnement. Il a demandé à être dispensé de cette mission, mais le ministre de la défense Károly Beregfy a rejeté sa demande.

Le 31 octobre 1944, le général de division Ferenc Kisbarnaki Farkas a été promu colonel général, à compter du 1er novembre 1944, par Ferenc Szálasi, premier ministre royal hongrois, investi temporairement des pouvoirs du gouverneur. En janvier 1945, il a été désigné membre de la cour martiale qui jugeait les généraux et les officiers généraux du «clan Horthy» ayant pris part à la tentative de demander l'armistice. (colonel général Lajos Veress dálnoki, général de division Kálmán Hardy, colonels László Kuthy et Loránt Utassy). Il semble que ses supérieurs n'étaient pas satisfaits du juge Ferenc Farkas, car il a été mis à la retraite le 27 mars 1945. C'est en sa qualité de retraité qu'il a quitté la Hongrie, en mars 1945, en vue de s'installer chez son petit frère qui vivait en Allemagne.

En dépit de ce fait, le Parquet populaire a ordonné – assez tardivement, en automne 1948 – une enquête «urgente et prioritaire» sur les activités de guerre de Ferenc Kisbarnaki Farkas. Dans son jugement prononcé le 30 mars 1950, le Tribunal correctionnel de Budapest l'a déclaré coupable. Il a été condamné par contumace à perpétuité pour avoir aidé les croix fléchées à conserver le pouvoir et accepté un poste à haute responsabilité sans subir une menace mettant sa vie en danger.

Sur la base des documents, il semble que ce n'est pas seulement pour ses actes d'après octobre 1944 qu'on voulait juger Ferenc Kisbarnaki Farkas, mais il s'agissait plutôt de le discréditer devant l'opinion publique hongroise pour des raisons politiques, notamment pour son rôle joué après 1945 dans l'organisation des Hongrois en émigration. En effet, en août 1947, Ferenc Kisbarnaki Farkas a été le premier ministre d'un contre-gouvernement hongrois de courte durée qui siégeait à Altötting en Bavière. En tant que coprésident du Bloc antibolchevique des Nations et chef de son aile militaire, Kisbarnaki Farkas menait une propagande internationale violente contre l'Union soviétique et les «démocraties populaires» relevant de sa sphère d'influence.

Attila Bonhardt

FERENC KISBARNAKI FARKAS UND DIE ZUR VERFÜGUNG STEHENDEN
ARCHIVDOKUMENTE

Resümee

In den letzten Monaten gab es in Ungarn große Aufregung in der Frage der Militärrehabilitierung des ehemaligen Generals, Generaloberst Ferenc Kisbarnaki Farkas (1892–1980). Die Studie stellt auf Grund der in den Archiven auffindbaren Daten vor, was über ihn in den zeitgenössischen Dokumenten steht, welcher Meinung seine Zeitgenossen, persönlichen und politischen Gegner über ihn waren, und schließlich wie er über seine eigene Tätigkeit, seine Handlungen schreibt.

Die zeitgenössische öffentliche Meinung hielt Ferenc Kisbarnaki Farkas, der schon im Ersten Weltkrieg gekämpft hatte, später im Ministerium für Landesverteidigung und als Leiter der Militärakademie Ludovika, sowie – parallel dazu – als Mitarbeiter von Pál Teleki in der ungarischen Pfadfinderbewegung seine hervorragenden organisatorischen Fähigkeiten bewies, eher für anglophil, als für eine, den Deutschen gegenüber allzu gut gesinnte Person. Die im Oktober 1944 an die Macht gekommene Pfeilkreuzlerführung behandelte ihn als Anhänger des Reichsverwesers misstrauisch und ließ ihn nicht zu den kämpfenden Armeeverbänden. Am 23. Oktober 1944 wurde er zum landweiten Regierungsbeauftragten für Stationierung ernannt. Er bat um die Befreiung von dieser Aufgabe, sein Gesuch wurde jedoch vom Minister für Landesverteidigung, Károly Beregfy, abgewiesen.

Am 31. Oktober 1944 wurde Feldmarschall-Leutnant Ferenc Kisbarnaki Farkas vom königl. ungarischen Ministerpräsidenten Ferenc Szálasi, der vorübergehend den Wirkungskreis des Reichsverwesers innehatte, mit dem 1. November 1944 zum Generalobersten befördert. Im Januar 1945 wurde er zum Mitglied des Militärtribunals berufen, das im Prozess der sogenannten Horthy-Clique, also derjenigen Generäle und Stabsoffiziere aufgestellt wurde, die am sogenannten Absprungsversuch teilgenommen hatten (Generaloberst Lajos Veress von Dálnok, Feldmarschall-Leutnant Kálmán Hardy, Oberst László Kuthy und Oberst Loránt Utassy). Allem Anschein nach waren die Vorgesetzten von Ferenc Farkas mit seiner Gerichtstätigkeit nicht zufrieden, da er mit dem 27. März 1945 pensioniert wurde. Als Rentner verließ er im März 1945 das Land und zog zu seinem in Deutschland lebenden jüngeren Bruder.

Trotzdem ordnete die Volksstaatsanwaltschaft – ziemlich spät, im Herbst 1948, aber mit einer umso größeren „Dringlichkeit und Wichtigkeit“ – Ermittlungen in der Sache der Kriegstätigkeit von Ferenc Kisbarnaki Farkas an. In seinem Urteil vom 30. März 1950 wurde er vom Straftribunal von Budapest für schuldig befunden und in seiner Abwesenheit zu einer lebenslänglichen Freiheitsstrafe verurteilt. Der Begründung zufolge habe er der Pfeilkreuzlermacht dabei geholfen, die Macht beizubehalten und habe zudem eine führende Position in der Verwaltung der Pfeilkreuzler übernommen, ohne dass eine Zwangsnotwendigkeit sein Leben bedroht hätte.

Auf Grund der Dokumente scheint es so, als ob man Ferenc Kisbarnaki Farkas nicht nur für seine Handlungen nach dem Oktober 1944 hätte verurteilen wollen, sondern aus politischen Gründen auch vor der öffentlichen Meinung Ungarns hätte disqualifizieren wollen, und zwar in erster Linie für seine Rolle, die er in der Organisation von in westlicher Emigration lebenden Ungarn nach 1945 gespielt hatte. Ferenc Kisbarnaki Farkas wurde nämlich im August 1947 im bayerischen Altötting für kurze Zeit zum Ministerpräsidenten der bestehenden westlichen ungarischen Gegenregierung und führte als Mitvorsitzender des Antibolschewistischen Blocks der Nationen, dessen militärischen Flügel er sogar leitete, eine agile internationale Propaganda gegen die Sowjetunion und die „Volksdemokratien“, die in ihre Interessenssphäre gehörten.

Аттила Бонхардт

ФЕРЕНЦ КИШБАРНАКИ ФАРКАШ И ИМЕЮЩИЕСЯ В РАСПОРЯЖЕНИИ
АРХИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ

Резюме

В последние месяцы в Венгрии вызвал бурные страсти вопрос о военной реабилитации генерал-полковника Ференца Кишбарнаки Фаркаш (1892 – 1980 гг.) В настоящей статье на основании имеющихся в архиве данных показывается, какие сведения имеются о нем в документах того времени, какого мнения были о нем его современники, его личные и политические противники и в конце концов, излагается, что он сам пишет о своей деятельности и своих поступках.

Ференц Кишбарнаки Фаркаш воевал уже в первую мировую войну, затем работал в Министерстве Обороны Венгрии, затем был назначен во главе Военной Академии Людовика и параллельно с этим засвидетельствовал свои отличные организаторские способности – как сотрудника Пала Телеки – в венгерском молодежном черкесском движении. Общественное мнение того времени считало его – как непосредственного сотрудника Пала Телеки – скорее англофилом, чем другом немцев. Фашистское руководство, пришедшее к власти в октябре 1944 года, относилось к нему с недоверием как к стороннику регента и не разрешало ему командовать боевыми частями Хонведской армии. 23 октября 1944 года он был назначен уполномоченным правительства по дислокации. Генерал просил освободить его от этого назначения, но министр обороны Венгрии Карой Берегфи отклонил его прошение.

31 октября 1944 года временно исполнявший обязанности регента премьер Венгерского королевства Ференц Салаши отдал приказ о присвоении генерал-лейтенанту Ференцу Кишбарнаки Фаркаш с 1 ноября 1944 года воинского звания генерал-полковника, а в январе 1945 года он был назначен членом военного трибунала в суде над так называемой кликой Хорти (далнокский генерал-полковник Лайош Вереш, генерал-лейтенант Кальман Харди, полковники Ласло Кути и Лорант Уташи). Очевидно, что вышестоящее начальство не было удовлетворено деятельностью Ференца Кишбарнаки Фаркаш в военном трибунале, так как с 27 марта 1945 года он был уволен в отставку. Выйдя в отставку, он в марте 1945 года оставил страну переехал к своему младшему брату в Германию.

Несмотря на это Народная Прокуратура – весьма поздно, осенью 1948 года, но с тем большей „срочностью и важностью” отдала приказ о проведении расследования по делу деятельности кишбарнакского Ференца Кишбарнаки Фаркаш в период войны. Будапештский Уголовный Трибунал в своем приговоре, вынесенном 30 марта 1950 года, объявил Ференца Кишбарнаки Фаркаш виновным и в его отсутствие приговорил его к пожизненному заключению с тем обоснованием, что вышеназванный оказал помощь фашистской власти в удержании своего господства, и кроме того за то, что он занимал ведущую должность в фашистской администрации безо всякого на то принуждения, которое грозило бы его жизни.

На основании этих документов очевидно, что генерала Кишбарнаки Фаркаш хотели осудить не только за его деятельность после октября 1944 года, но по политическим причинам хотели дискредитировать его перед отечественным общественным мнением, прежде всего за ту роль, которую он играл в кругу венгерских эмигрантов, проживавших на Западе. Ибо в августе 1947 года Ференц Кишбарнаки Фаркаш был премьером существовавшего короткое время венгерского контр-правительства, и как сопредседатель Антибольшевистского Блока Наций и руководитель его военного крыла занимался горячей международной пропагандой против Советского Союза и стран „народной демократии”, входивших в его сферу интересов.

Von der Revolution zur Reaktion

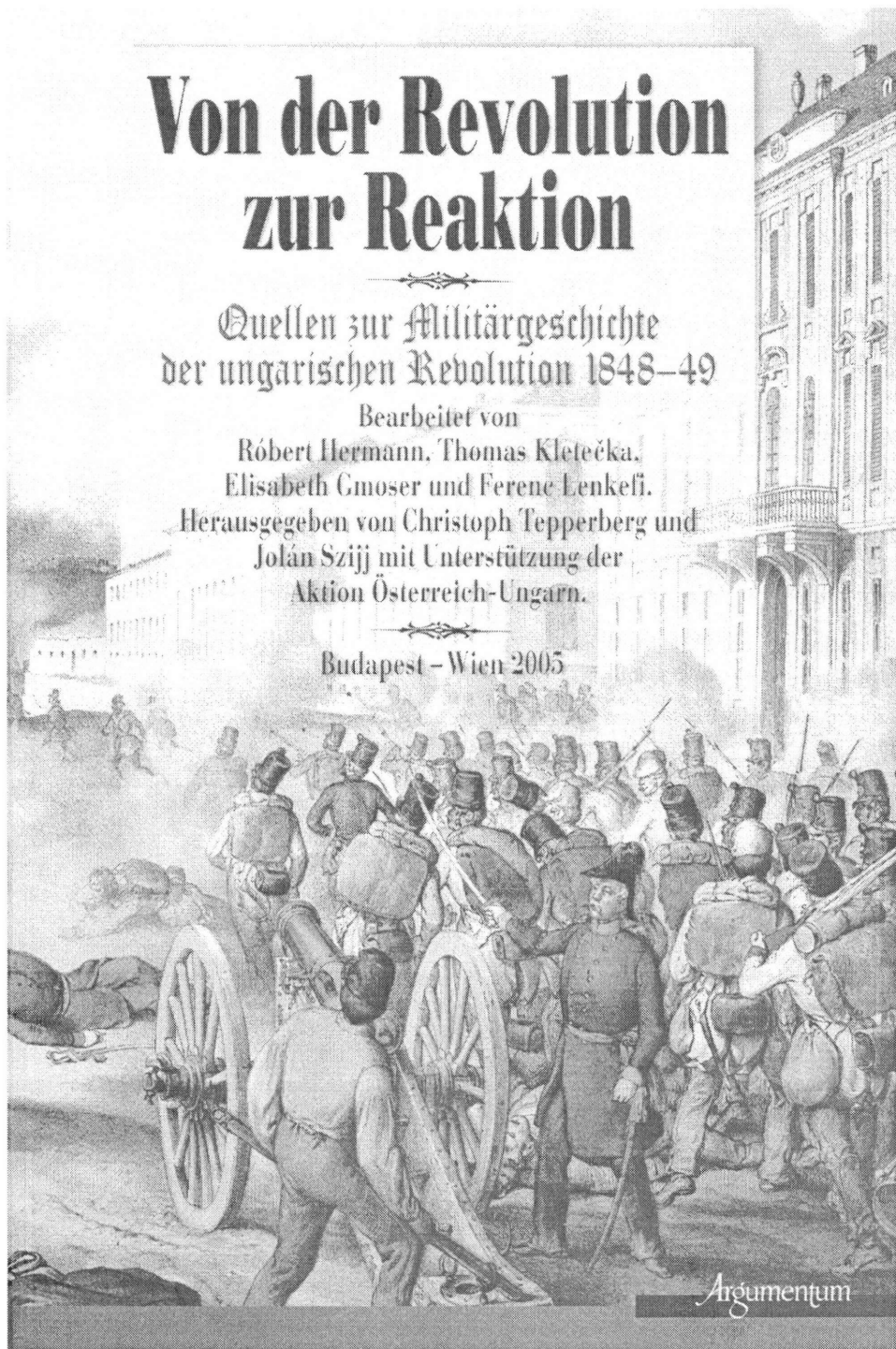
Quellen zur Militärgeschichte
der ungarischen Revolution 1848–49

Bearbeitet von

Róbert Hermann, Thomas Kletečka,
Elisabeth Gmoser und Ferenc Lenkefi.

Herausgegeben von Christoph Tepperberg und
Jolán Szijj mit Unterstützung der
Aktion Österreich-Ungarn.

Budapest – Wien 2005

Argumentum